

למלון העברי

ח נ ו ר י ל ו ן

א. כתרו את בנימן הרדיפהו מנוחה הדריכהו (שופטים כ', מ"ג).
הרדיפהו שבכאן אינו לשון רדיפה סתם, הוא לשון טרידה והברחה,
וכמותו מצוי בסורית (פיין-סמית וברוקלמן). עיין דרך דוגמא דניאל ד', ל':
"ומן אנשא טריד" תרגם הסורי: "אתרדיף". וכן חכמת שלמה ב', ד'
(מהדורת לגרד): "ואיך ערפלא דמתרדפא מן זליקוהי דשמשא וחומה
דשמשא יקיד עליה", פירושו: כמו ערפל הנטרד מזוהר השמש וכו'. עיין עוד
אפרם הסורי¹: "טרדוהי² אזל מן ביתך ורדגפיהי מן קריבותי".
ובארמית: "וראה נחש מרתיע ובא והוה מרדף ליה מן הדין סיטרא והוא
חזר מן הדין סיטרא" (ויקרא רבא כ"ב, ד'), כלומר הבריחו מכאן וחזר מכאן.
מנוחה = ממנוחה, והיא הפלולוגיא, ופירוש המקרא: בני בנימן היו שלווים
ובטוחים בנצחונם כתמול שלשום, אבל בני ישראל כתרום וטרדום ממקום
מנוחתם.

תרגום יונתן: "רדפונון מבית ניחהון טרדונון עד" וכו'. אפשר שפירש רדף
לשון הברחה ויש לחבר לו "מבית ניחהון" (רדפונון מבית ניחהון) ואפשר שיש
לחבר "מבית ניחהון טרדונון" ופירש הדריך לשון טרידה.
ומאחר שאין בידי ראיות ברורות להדריך לשון טרידה, הריני מפרשו
עפ"י רש"י: "השיגוהו ויש דוגמתו בלשון גמרא רהט בתריה פרסא בחלא
ולא אדרכיה" ("ע"ז ט"ו, ע"ב)³. "הדריכהו" באתנחתא והמשכו "עד
נכה הגבעה" וגו' עניין חדש הוא.

אמנם "הרדיפהו" בטעם מפטיק (זקף קטן), אבל אף "מנוחה" בטפחא.
וכך נפרש אף שופטים ט', ל"ט-מ': "ויצא געל לפני בעלי שכם וילחם
באבימלך וירדפהו אבימלך וינס מפניו", פי': נצחו
והבריחו, וניחא סדר העניינים.

1 Brockelmann, Syrische Grammatik. Chrestomathie 24 x, 17-18. 1

2 אף בלשון חכמים טרד משמעו גרש ורדף והוא מפורסם. עיין דרך דוגמא
בראשית רבא סוף י"ט: "אדם הראשון לא נטרד מגן עדן עד שחרף וגידף";
תנחומא בלק י"א (במדבר רבא כ', כ'): "וילך שפי שעד אותה שעה היה שפוי ומן
אותה שעה היה נטרד".

3 בנוסחאות שבידינו ובכ"י מינכן: "הלתא פרסי וא"ד פרסא".

ועיין מועד קטן ט"ז ע"א: «ומנלן דכפתינן ואסרינן ועבדינן הרדפה דכתיב (עזרא ז', כ"ו) הן למות הן לשרושי הן לענש נכסין ולאסורין. מאי לשרושי אמר נחמיה בר ברוך אמר רב חייא בר אבין אמר רב יהודה הרדפה מאי הרדפה אמר רב יהודה — מנדין לאלתר וכו'. והוא לשון הרחקה.

ב. שנה לשון מהומה ופריקת עול.

עדיין לא נתברר במלונות הארמיים ככל הצורך שנא שמשמעותו כנ"ל. לא עמדו על כך, אף על פי שמצוי לשון זה בסורית הרבה, ומשום כך נתקפח אף המלון העברי.

שמה ושערורה (ירמיה ה', ל') ת"י: תימה ושנו ובתרגום חסורי: תמהא ושטיותא, ושוב שם י"ה, י"ג: שעררת (רי"ש ראשונה בקבוץ, שניה—בחיריק), ובתרגומים הנ"ל: שנו, שטיותא. מי שיגמגם לומר שמא לסתם טפשות מתכוין חסורי, יעיין בירמיה כ"ג, י"ד: ובנביאי ירושלים ראיתי שערורה נאף והלך בשקר וגו' ואף כאן בת"י שנו ובסורי שטיותא, כלומר מהמשך המקרא גופו יוצא ששטיותא לשון שיגוש ופריקת עול הוא, וזהו שנו הארמי.

בויקרא רבא כ"ב, ג' גומר המדרש את ספורו על יתושו של טיטוס וזה לשונו: «כל מאן דהוה הדין שני הוה הדין שני פרח יתושא פרח נשמתיא בטיטוס הרשע». עיין במפרשים שנדחקו, וברור שעיקרו: מיטרף, משתגש ופירושו כל זמן שהיה היתוש משתגש ומנקר, היה טיטוס משתגש ומיטרף.

מדרש אבא גוריון, מהדורת בובר דף ט"ז: «עמא חד אית ביננא דבזיזא מכל עמא . . . ומשתנין בגאותא». בנוסח העברי, שם דף ט"ו: עם אחד . . . ודומים כמשוגעים ועפ"י בא בובר (הערה קנ"ג) לתקן בנוסח הארמי «ומשתגין», כלומר ומשתגעין, ואין לתקן ולא כלום¹.

לשון זה נמצא אף בעברית ונדחקו שלא לצורך. עיין ב"ר פ"ט, ז': ושם אתנו נער עברי וגו' נער שוטה עברי שונא. פירש במתנות כהונה «כד"א כי לא יוכלון המצרים לאכול עם העברים לחם כי תועבה היא» וכו', פירש מלשון שנאה («תועבה»). ואף במדבר רבה נשוא י"ד, ז': שונא ופירש מהרו"ל כמתנת כהונה. פרוש זה דחוק ואין בו צורך, שכן מיוסד הוא על שיבוש מעתיקים שכתבו שונא באל"ף; במהדורת תיאודור נמצא שונה בה"א, עפ"י שלשה כ"י חשובים ועיקר היא. אף בלקח טוב מקרא זה, מהדורת בובר קג

1 דניאל ד', י"ג: לבבה מן אנשא ישנון. עיין גסניוס-בוהל שתרגב ümgestalten, לשון שינוי, בפשיטתא נשנא ופירש ברהבריאווס (Des Gregorius Abulfarag, gen. Bar-Hebräus, Scholen züm Buche Daniel... von Dr. Jacob Freimann . . . Brünn 1892, p. 7) כורהנא מחשבתנוא נהוא בונא דשניותא" (חולי נפשו בדמות שגעון) ונראה לי שעיקר הוא, ואולי, «ישנון» מלשון הילוך והסתלקות הוא כבסורית, כלומר לבו יתרתק מלב בני אדם, יבדל מהם.

ע"ב נשתבשה צורת "שונה" ל"שוגה" והעיר שם בובר, כי בכ"י פלורנץ: שונה. תיאודור סמך שונה זה ל"שונים" שבמשלי כ"ד, כ"א ופירש: "הוא שונה ממנו במנהגו ובלשונו ובדתו" ופשוט הוא לפרש, כמות שביררנו כאן, מלשון שערורה ופריקת עול (מקביל ל"נער שוטה"), כלומר עתיד הוא לעורר לפריקת עול מלכות, ופירש המדרש ע ב ר י מלשון ע ב ר ה, מתעבר ומתגעש. ומצינו דוגמתו בסורית: לקבל אלהא שנא, פקרו ושנו², ומתפקרין ומשתנין דכרא עם נקבא³.

מכאן נפרש "שונים" שבמשלי שם: "ירא את ד' בני ומלך עם שונים אל תתערב". לאחר הנאמר למעלה אין שום ספק בפירוש "שונים" ואינו אלא קושרים, מורדים⁴, ועולה יפה ההמשך: ירא ד' בני ומלך ואל תתחבר עם מעוררי מהומות. בתרגום הסורי: שטי"א, וכן בתרגום שלנו. וכבר פירשו מלשון שגעון שנה (ש"א כ"א, י"ד; תהלים ל"ד, א'); עיין גסניוס-בוהל ערך שנה וו.

כמדומני שנמצאת מקבילה למקרא זה בבן סירא ד', כ"ז: "אל תצע לנבל נפשך ואל תמאן לפני מושלים". עיין שם במהדורת סמנד עמ' 3, שתיקן עפ"י היוני "תשא" במקום "תמאן". התרגום הסורי (לגרד עמ' 5) מפרש יפה: "לא תרכן לשטיא נפשך. ולא תתחרא לוקבל שליטא", כלומר לא תרכן נפשך לנבל פורק עול לקבל מרותו למרוד בשליט. וכבר נראה לו לסמנד, בפירושו עמ' 45, שהסורי והתרגום הרומי (mali resistere) אפשר ו"לתמאן" העברי נתכוונו. נמצא שפסוק זה שבבן סירא מתפרש עפ"י הפסוק שבמשלי, ונתבררה משמעות המליצה הצינפשו ל'.

נ"ל להוסיף את המשנה של תענית ג', א': "צמחים ששנו מתריעין עליהם מיד". אין כאן סתם שינוי מראה, או שינוי מנהג, שאפשר לו אף לטובה, ויש לחברה לאותן צורות שנה, שני, שהובאו למעלה, ופירוש המשנה: צמחים שנתקלקלו וכו'. ואף כאן מעין מרד ועזיבת דרך נכונה. אף "ישנא הכתב הטוב" (איכה ד', א'): יתקלקל, וכנ"ל.

וכבר תרגם אונקלוס "דור תהפוכות" (דברים ל"ב, כ'): דרא דאשני. אוסיף עוד את הדוגמא: "ללבא דשנא וכאב ונקש" שהביאה מרגוליות⁵ וכמו שנהוג בעברית החדשה "הלב שחילל".

2 עיין Thesaurus Syriacus מאת Payne Smith עמ' 4233.

3 עיין הנ"ל עמ' 4234.

4 המעיין במבארים ובמלונות יראה, שלא נחרתו מלשון שינוי. גסניוס-בוהל נוטה לקבל תקונים: שונאים, שונאים.

5 Supplement to the Thesaurus etc. 5.